

DagbladetSERIE Skammens barn

Dagbladet setter i en serie reportasjer søkelyset på tyskerbarnas situasjon – 50 år etter krigen. Her er fjerde og siste del. 107773

” Skall vi nå handle etter norsk lov, som gode nordmenn i Nansens ånd, må vi ta oss av tyskerbarna og oppdra dem på samme måte som andre barn til å bli gode borgere i dette land. ”

Rådmann T. Mohr i et innlegg i Bergens Tidende 20. juni 1945

MØDREHJEM: Nyfødte krigsbarn på rekke og rad i Lebensborn-hjemmet på Hurdal Verk. Foto: NTB

LEBENS-BORN-HJEMMENE

Under okkupasjonen drev Abteilung Lebensborn flere mødre hjem.

Norske kvinner som var blitt gravide med tyskere kunne bli boende der til barnet var født.

De største mødre hjemmene lå i Hurdal i Akershus, på Klekken ved Hønefoss og på Stalheim ved Voss. Her ble hundrevis av tyskerbarn født.

I de fleste tilfellene tok modrene ansvaret for barna, men mange ble adoptert bort. En del kvinner flyttet med ungene til barnefedrenes familie i Tyskland.

INSPEKSJON: Representanter fra Abteilung Lebensborn inspisierer Lebensborn-hjemmet ved Olav Kyrres plass i Oslo, der den polske ambassaden nå holder til.

Foto: UTLANT AV RIKSARKIVET

Kvelden som f

STIGMATISERT: Elna Johnsen (51) har i dag ansvarsfull jobb i staten. Hun er et av mange bevis på hvor feil gode nordmenn tok da de i etterkrigsåra stemplet tyskerbarna som evneveike undermålere.

DEN STORE BARNEDÅPEN

Da tyskerne kapitulerte, overtok Røde Kors drift og avviklingen av Lebensborn-hjemmet på Stalheim hotell ved Voss.

Ved krigens slutt var 84 av ungene udøpte. Røde Kors så det som en viktig oppgave å få døpt krigsbarna, og skaffet til veie en ekstrabevigning fra departementet for å gjennomføre den store barnedåpen.

Fjorten dager etter frigjøringen foregikk seremonien med hotelleier Kaare Tønne-

berg som fadder. De gjenværende tyske pleiere og mødrene ville ha barna oppkalt etter sine tyske fedre. Prestene som skulle forestå dåpen, Peter Martinus Madland og Alfred Lunde, nekter imidlertid å gi ungene tyske navn.

Enden på visa ble at krigsbarna på Stalheim fikk to navn, ett norsk og ett tysk.

orandret Elnas liv

BERGEN (Dagbladet): En helt vanlig fredagskveld hos familien Johnsen: Elna hygger seg foran TV-en

Hun hører bare gråt i den andre enden, og spør: «Hvem er det?»

«Jeg er din biologiske mor.»

Elna Johnsen ler når hun forteller om hvordan tankene raste gjennom hodet hennes den seie fredagskvelden i 1986.

– Situasjonen var jo absurd: Tenk deg selv, jeg var 43 år og visste ingen ting om mitt opphav. Jeg visste ikke annet enn at familien var min egen. Adoptivforeldrene mine fortalte aldri noe. De ga meg en trygg oppvekst, og var flotte foreldre. Da jeg selv fikk barn, ble de like praktfulle besteforeldre.

Sjokk og glede

Først sjokk, så forvirring og sinne. Elna følte seg lur, at hun hadde levd på en livsløgn, som ikke en gang var hennes egen.

Slik beskriver Elna Johnsen tida etter den dramatiske telefonen. – Siden kom også gleden. Jeg hadde

vokst opp som enebarn, og misunte alltid dem som vokste opp med mange søsken. Nå gikk alle mine drømmer om en storfamilie i oppfyllelse, men det var en ganske rar opplevelse. For etter at mor la på røret, gikk det noen dager, så ringte halv-søsknene mine i tur og orden.

Jeg følte at jeg måtte forholde meg til menneskene rundt meg på en ny måte. Ikke minst overfor mine adoptivforeldre, som kjente sin situasjon truet, og led under det. Dette ga meg skyldfølelse.

Nådeløs

Etter noen måneder fikk Elna møte moren og hennes mann på et hotell i Trondheim.

– Mor hadde kjørt en åpen linje, og opptrådte på en verdig måte overfor meg. Jeg tror vi kom mye nærmere hverandre enn vi ellers hadde gjort nettopp fordi hun var så nådeløs ærlig mot seg selv. Og i forhold til sitt valg den gangen.

Seinere på året sporet Elna opp faren sin i Tyskland, der han levde med kone og tre voksne barn.

– Også i Tyskland ble jeg tatt imot med åpne armer. Fars kone visste om meg. Da

sammen med mann og tenåringsbarn. Da kimer telefonen og som med et slag forandres Elnas liv.

Jeg presenterte meg i telefonen, spurte hun: «Gjelder det Gisela?» Det var mitt tyske navn. Fra første stund fikk jeg følelsen av at både hun og far syntes det var en befrielse at jeg kontaktet dem.

Deserterte

Etter hvert som Elnas mor og far hver for seg fortalte den dramatiske historien om kjærlighetsforholdet, fødselen og atskillelsen, falt brikkene på plass.

Den tyske soldaten og den norske jenta traff hverandre i 1941. De forlovet seg, og planla ekteskap. Så i 1943 kom Elna til verden i ei fødestue på Dr. Holms hotell på Geilo.

Hennes tyske far ble sendt til Østfronten, og ble vinket av gårde av Elnas mor i Oslo. Siden så de hverandre aldri igjen. Elnas far deserterte fra Hitlers hær, og forsøkte å komme seg tilbake til kjæresten.

Hentet ut

På vei til Norge ble han arrestert i Danmark av tyskerne. Han lyktes imidlertid å flykte, og kom seg hjem til foreldrene. Da hadde han i månedsvis holdt seg

skjult om dagen, og brukte nettene til å gå fra Danmark til hjembyen Schillingen ved Trier, nær Luxemburg.

Elna ble overført fra Geilo til Lebensbornhjemmet på Stalheim ved Voss. Da tyskerne etterlyste deserteren, fryktet Elnas mor at barnet skulle bli brukt som pressmiddel.

Ei mørk desembernatt i 1944 fikk hun hjelp til å hentet ut Elna fra Stalheim til Bergen.

Satt bort

Der forsøkte Elnas mor å adoptere henne bort privat. Den første hun kom i kontakt med, sendte Elna tilbake etter å ha risset inn et hakekors i papiret rundt klesbylten hennes.

I andre forsøk kom jeg heldigvis til mine adoptivforeldre, som ga meg et trygt og godt liv. En lykkelig barndom, uten hets eller vonde opplevelser. Hele adoptivlekta kjente bakgrunnen min, og satte sin ære i at jeg skulle ha det bra.

– De må ha gjort alt for å beskytte meg mot verden utenfor, for selv husker jeg barndommen som både lys og sorgfri, sier Elna i dag.

REPORTASJE

GUNNAR RINGHEIM

ODDMUND LUNDE foto

«DIE MUTTERHEIM»: Elna fotografert på Lebensbornhjemmet på Stalheim i 1944, der hun bodde fra hun ble født året før. Bildene fant Elna i sin mappe i arkivet tyskerne etterlot seg.

«Hvem er jeg?»

BERGEN (Dagbladet): Hundrevis av tyskerbarn jakter fortsatt på dokumenter og opplysninger som kan fortelle dem hvem de er.

I Røtter, medlemsbladet til Norges Krigsbarnforbund, skriver sekretær Elna Johnsen levende om sitt møte med fortida:

– «Jeg skal ta dere med på en reise, om ikke i rom – så i hvert fall i tid, til Fylkesmannens kontor, der jeg leste til øyet ble stort og vått. Her er hva jeg fant:

■ Fragebok på far, med opplysninger om slekt (besteforeldrene hans på begge sider, navn og bosted). Spørsmål om erkjennelse av farskapet og om når samleiet som ledet til befruktningen hadde funnet sted.

■ Fragebok på mor med samme type opplysninger som om far. Begge disse dokumentene hadde fotos.

■ Reiseregning for mors transport til «die Mutterheim».

■ Mitt journalomslag med navn, fødselsvekt, hodemål og lengde. Dette var gjentatt da jeg var ett år. I omslaget lå to fotografier av meg som liten.

■ Rettsbok fra Gericht Dienststelle Feldpost med fars rettslige erkjennelse av farskapet.

■ Reiseregning fra mor da hun forlot fødehjemmet en måned etter at jeg var født. Jeg ble igjen.

■ Dokumenter om fars og mors ekteskapsplaner.

■ Erklæring fra min fars far i Tyskland som sier at mor kan bo og arbeide hos dem.

■ Skriv fra bestyreren på Mutterheimen på Geilo som sier at

jeg nå er fire måneder og må ut derfra. «Har mor noen løsning, ønsker hun å ta barnet hjem?»

■ Overføring av meg til Lebensbornhjemmet på Stalheim.

■ En måned etter kommer en meddelelse fra mor om at hun ikke vil dra til Tyskland så lenge krigen varer.

■ Organisasjonen Todt etterlyser mor (far var desertert). Svar på etterlysningen. Ny etterforskning av far og spørsmål om ikke mor og barn kommer til Tyskland.

■ Søknad fra mor om å ta barnet til seg, samt flere forespørsler fra henne om far var falt.

■ Kontroll fra Lebensborn om mor er skikket, mentalt og økonomisk til å gi barnet skikkelig oppdragelse. Ledsaget av SS-definisjonen på skikkelig oppdragelse, samt svar fra lensmannen på mors hjemsted.

■ Uttalelse om meg når jeg er 11 og 12 måneder. Helt kort: «Framtrer intelligent, kan stå, har åtte tenner.»

■ Søknader fra mor om å få meg ut fra Stalheim. Tillatelse fra SS.

■ Attest som bekrefter overføring til mor fra Stalheim.

■ Skriv fra mor der hun søker om å bortadoptere meg privat. Avslag fra SS, datert 15.2.45.»

Da var Elna allerede plassert hos sine adoptivforeldre i Bergen, etter initiativ fra morens søster.

KILDER:

Riksarkivet. Krigsbarnutvalgets innstilling. Sosialdepartementet, 1945. Røtter. Medlemsblad for Norges Krigsbarnforbund. Utgivelser i 1991–94. Tidsskriftet Kontrast, nr. 2–3, 1986. Rut Brandt: Tyskerjentenes skjebne. Artikkel i uketidningen Aktuelt, 1947. St. Hallvard. Tidsskrift for byhistorie, miljø og debatt. Oslo Bys Vel, nr. 2/1990. Jacob R. Kuhnle: Vi som ble hjemme. John Griegs forlag, 1945. Veslemøy Kjendall: Skammens barn. Malope, 1986. Emilia Sommer: Tyskerungen. Gyldendal, 1990.

Søker støtte i eget forbund

BERGEN (Dagbladet): – Vi som er tyskerunger sliter med identitetsproblemer i større eller mindre grad, sier Elna Johnsen.

Hun har i flere år jobbet aktivt som sekretær i Norges Krigsbarnforbund, og kjenner mange skjebner.

– Vi er personlig historieløse når det gjelder viten om egen slekt og biologisk bakgrunn. Noen av oss har kommet et stykke på veien mot å spore opp røttene våre, men mørke felter står

igjen, opplyser Elna.

Krigsbarnforbundet ble etablert i 1986, og har 400 medlemmer fordelt på 14 fylkeslag.

– Fellesskapet i forbundet er viktig for den enkelte psykiske helse, og gir oss litt av den tilhørigheten vi har manglet. Vi prøver å samle inn og spre informasjon om vår felles historie. Rett for alle krigsbarn til å få innsyn i Lebensborn-arkivet har vært en prioritert oppgave. Først i høst fikk vi gjennomslag i Barne- og familiedepartementet for dette synet.

Elna Johnsen forteller at medlemmene i Krigsbarnforbundet reagerer svært forskjellig på møtet med fortida.

– Sårbarheten er stor for de tyskerbarna som har en forestilling om å treffe en elsket mor eller far. Det tar tid å opparbeide fortrolighet og kontakt. Best klarer de seg som går til et slikt møte uten at forventingsnivået er skrudd for høyt, sier hun.